

6. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс; пер. с англ. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
7. Стрій Л.О. Ринкові механізми і структури економіки інфоко-

мунікаційних послуг / Л.О. Стрій, Л.А. Захарченко, А.К. Голубев // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 1(11). – С. 134–141. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economics.opi.ua/files/archive/2014/nl.html>.

УДК 332

Тульчинська С.О.
*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки і підприємництва
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»*

СУТНІСТЬ І ЛОГІКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ КАТЕГОРІАЛЬНИХ ПОНЯТЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ РЕГІОНІВ

У статті проведено аналіз теорій інноваційних систем, а саме: виникнення концепції національної та регіональної інноваційних систем. Досліджено підходи до визначення понять «національна інноваційна система» і «регіональна інноваційна система». Запропоновано визначення «інтелектуально-інноваційної системи регіонів».

Ключові слова: національна інноваційна система, регіональна інноваційна система, інтелектуально-інноваційна система регіонів, знання, інтелектуальний капітал.

Тульчинская С.А. СУЩНОСТЬ И ЛОГИКА ВЗАИМОСВЯЗИ КАТЕГОРИАЛЬНЫХ ПОНЯТИЙ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНО-ИННОВАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ РЕГИОНОВ

В статье проведен анализ теорий инновационных систем, а именно: возникновение концепции национальной и региональной инновационных систем. Исследованы подходы к определению понятий «национальная инновационная система» и «региональная инновационная система». Предложено определение «интеллектуально-инновационной системы регионов».

Ключевые слова: национальная инновационная система, региональная инновационная система, интеллектуально-инновационная система регионов, знания, интеллектуальный капитал.

Tulchinskaya S.A. NATURE AND LOGIC OF CATEGORICAL CONCEPTS' RELATIONSHIP IN INTELLECTUAL INNOVATION SYSTEM OF THE REGIONS

The article analyzes the theories of innovation systems, namely the beginning of the concept of national and regional innovation systems. It was researched the approaches to the definition of «national innovation system» and «regional innovation system». It was a proposed the of «intellectual innovation of the region».

Keywords: national innovation system, regional innovation system, intelligent and innovative system of regions, knowledge, intellectual capital.

Постановка проблеми. Забезпечення інноваційного розвитку окремих регіонів в умовах інтеграційного вибору держави потребує комплексного дослідження умов і результатів інтелектуально-інноваційної системи регіонів як невід'ємної складової становлення економіки знань. За роки незалежності України одним із прорахунків на шляху переходу до інноваційного розвитку економіки була недостатня узгодженість зусиль державної та регіональної інноваційної політики, врахування готовності й можливості регіональних господарських комплексів щодо сприйняття інноваційних змін. Відсутність правового оформлення національної інноваційної системи в Україні змусила регіони самостійно визначати шляхи і засоби виживання в умовах трансформації соціально-економічної й політичної системи суспільства.

В умовах інтеграційного вибору держави становлення економіки знань нерозривно пов'язано з формуванням, генерацією, освоєнням знань і дифузією інновацій, у зв'язку з цим розвиток інтелектуально-інноваційної системи регіонів набуває актуальності, що вимагає активної участі регіонів у здійсненні інноваційних процесів.

Аналіз основних досліджень. Науковою базою дослідження процесів розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів є праці відомих вітчизняних та зарубіжних учених у кількох напрямках. Значний

внесок у розвиток концепції інноваційних зрушень і регіонального розвитку у ХХ ст. здійснили зарубіжні вчені Г. Беккер, Л. Едвінссон, М. Кастельс, М. Кондратьєв, Б. Лундвалл, Ф. Махлуп, Г. Менш, Р. Нельсон, Б. Санто, Дж. Стігліц, К. Фрімен, Й. Шумпетер. Вагомі здобутки в дослідженні багатогранних проблем розвитку продуктивних сил та інноваційних процесів у регіональній економіці представлено в наукових працях О. Алімова, П. Бубенка, В. Василенка, А. Гальчинського, В. Геєця, В. Мельника, В. Семиноженка, Л. Федулової, А. Чухно та ін.

Разом з тим регіональні аспекти розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів ґрунтовно не розглянуто, тоді як інноваційний регіональний розвиток здатен створити умови для поєднання внутрішніх і зовнішніх резервів соціально-економічного зростання регіонів.

Формування цілей статті. Метою статті є на основі критичного аналізу й узагальнення визначень економічних понять «національна інноваційна система» та «регіональна інноваційна система» удосконалити понятійно-категоріальний апарат теорії інноваційного розвитку за рахунок оновлення наукового тлумачення сутності й економічного змісту поняття «інтелектуально-інноваційна система регіонів».

Викладення основного матеріалу. Перед тим, як перейти до розгляду інтелектуально-інноваційної

системи регіонів (далі – ПСР), необхідно, на наш погляд, розглянути концепцію національної та регіональної інноваційних систем.

Концепція національної інноваційної системи (далі – НІС) знайшла поширення і практичне втілення у більшості країн Європейського Союзу, США, Японії тощо. Відсутність єдиного визначення цього поняття можна пояснити тим, що в різних країнах стратегія НІС формується й розвивається під впливом державної макроекономічної політики, з урахуванням нормативно-правового забезпечення, непрямого державного регулювання процесів розвитку, рівня науково-технічного і промислового потенціалів, розвитку товарних ринків і ринків праці, історичних, національних та культурних особливостей. Разом з тим засоби її реалізації мають багато спільного: нормативно-законодавча база, концепції, цільові програми, проекти тощо.

Поняття «національна інноваційна система» в наукову практику увів у кінці 80-х років ХХ ст. англійський професор К. Фрімен стосовно характеристики технологічної політики Японії, де національна інноваційна система забезпечила країні сталий економічний розвиток упродовж тривалого періоду. Основою досліджень ученого став інституційний аспект інноваційної діяльності. Було доведено, що результативність інноваційного розвитку економіки залежить не тільки від ефективної діяльності окремо взятих економічних суб'єктів (підприємств, наукових організацій, університетів тощо), а й від взаємодії між ними як елементів комплексної системи створення і використання знань, а також з суспільними інститутами.

Істотним ґрунтовним дослідженням проблем національної інноваційної системи стала опублікована у 1992 р. книга «Національна система інновацій» під редакцією шведського професора економіки Б.-А. Лундвалла, де було розкрито сутність інноваційного процесу та його динаміку, після чого в різних країнах з'явилися публікації, де почали вживати поняття «національна інноваційна система» [17]. Практично одночасно основні методологічні принципи національної інноваційної системи сформулював також професор Колумбійського університету США Р. Нельсон та економісти інших країн світу [18].

Основними положеннями НІС, запропонованими зарубіжними дослідниками, були такі:

- визначальна роль знання в економічному розвитку;
- головним чинником економічної динаміки вважалася конкуренція між підприємствами на основі інновацій;
- на структуру і складові НІС безпосередньо впливав інституціональний контекст.

Інтеграція перелічених передумов у мажоритарній системі зумовлювала запуск механізму саморозвитку економіки, в рамках якого постійно зароджуються й реалізуються проекти успішних економічних конкурентоспроможних інновацій. З часом розуміння інноваційних систем почало виходити за межі економіки, цю категорію почали використовувати в різнопланових дослідженнях інноваційних процесів інших аспектів соціальної системи: політики, освіти тощо.

Пізніше за концепцією НІС виникла концепція регіональних інноваційних систем як окремих напрямів теорії інноваційних систем, яка об'єднує регіональні аспекти інноваційного процесу та системний характер інноваційної діяльності.

На сьогоднішні є три підходи щодо визначення сутності ПІС, а саме:

- 1) «згори – донизу»,
- 2) «знизу – догори»,
- 3) інтегральний [8, с. 150].

Прихильники першого підходу «згори – донизу», такі як Дж. Хауельс [15], Б. Карлссон, Р. Станкевич [13], зазначають, що на принципах НІС формуються принципи ПІС, яка повторює складові і властивості НІС та є її первинною ланкою.

Прихильники другого підходу «знизу – догори» (думку яких ми поділяємо) Х. Брачик, П. Кук [14], вважають, що рівень інноваційного розвитку регіону залежить від можливостей останнього генерувати знання, упроваджувати й поширювати інновації тощо.

Учені Дж. Ламбой і Р. Бошма [16] вважають, що ПІС залежить від: територіальної інституційної структури, технологічного розвитку, розвитку підприємства та інноваційної діяльності.

Отже, вони об'єднали перших два підходи в інтегральний підхід до визначення сутності ПІС. Визначення поняття «регіональна інноваційна система» подано в табл. 1.

Недоліком наявних підходів до визначення регіональної інноваційної системи, на наш погляд, є неврахування інтелектуальної складової, яка є ключовим елементом кожної її підсистеми.

Отже, як було доведено, одним із головних факторів забезпечення розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів в умовах інтеграційного вибору держави має стати інтелектуальний капітал, який є безпосереднім генератором нових знань, що надалі стануть основою для розвитку регіонів, який надасть можливість створювати, накопичувати й передавати знання. Це можна здійснити шляхом визначення найбільш оптимальної форми інтеграції між підсистемами інтелектуально-інноваційної системи регіонів залежно від особливостей розвитку того чи іншого регіону.

Звідси, на наш погляд, інтелектуально-інноваційна система регіонів – сукупність взаємопов'язаних, локалізованих на певній території підсистем (формування, генерації, освоєння знань і дифузії інновацій), органів регіонального управління та інститутів, які зумовлюють активізацію інноваційного процесу.

Головною метою розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів в умовах інтеграційного вибору держави є створення умов і механізмів забезпечення формування, генерації, освоєння знань і дифузії інновацій задля розвитку регіонів і становлення економіки знань. Особливістю економіки знань є здатність бути спроможною не тільки щодо розповсюдження знань, а й створення сприятливих умов для продукування інноваційної конкурентоспроможної продукції і управління її виробництвом.

Знання розглядаються як основна вхідна інформація, що отримує інтелектуально-інноваційна система регіонів з навколишнього середовища і яка всередині системи трансформується. Це означає, що знання та інновації також є основним результатом на виході системи. Знання та інновації можуть мати форму нових наукових законів, нових ідей, концепцій і практик, патентів, нових навиків або компетенцій, технологічних чи організаційних досягнень, товарів, послуг тощо.

Визначено, що динамічність сучасних процесів регіонального розвитку потребують максимального залучення інтелектуального капіталу й узгодженої координації дій усіх учасників інноваційного процесу й суспільних відносин, засобом забезпечення цього має стати розвиток ПІС, що забезпечить сталий

Таблиця 1

Підходи до визначення «регіональної інноваційної системи»

Джерело	Визначення поняття «регіональної інноваційної системи»	Ознака ПІС
І. Бережна, Е. Міхуринська, Е. Смірнова [1, с. 72]	Відкрита, динамічна, імовірна система, яка являє собою сукупність елементів регіональної суспільної системи, що визначають правові, економічні, соціальні й організаційні умови інноваційного процесу, результатом взаємодії яких є створення і реалізація інновацій	Інноваційний процес
І. Брикова [3, с. 323]	Сукупність органів влади, державних компаній, громадських організацій, приватних фірм та центрів створення нових знань і їх подальшої дифузії (таких як агенції інноваційного розвитку, дослідницькі інститути, університети, експериментальні лабораторії), поєднані між собою неформальними партнерськими взаєминами, що сприяють інтенсифікації інноваційної діяльності та, як наслідок, підвищенню рівня конкурентоспроможності регіону	Інноваційна діяльність
В. Демченко [5, с. 60]	Комплекс взаємодіючих між собою установ та організацій різних форм власності, які розташовані на території регіону та займаються інноваційною діяльністю (від створення й поширення до комерціалізації та вдосконалення інновацій), організаційних форм і правових умов їх діяльності, що визначається сукупним впливом державної науково-технологічної, промислової, інноваційної та регіональної політики, стратегією соціально-економічного розвитку регіону, а також глобалізаційними чинниками	Інноваційна діяльність
В. Гузир [4, с. 44]	Сукупність об'єктів і суб'єктів підприємницької діяльності (наукоємне виробництво, інноваційні, венчурні підприємства), які, маючи потужні конкурентні стимули, за допомогою активного використання інновацій розвивають виробництво	Інновації
В. Іванов [6, с. 27]	Визначається рівнем розвитку продуктивних сил регіону до суспільно-економічних відносин, на території якого вона функціонує	Продуктивні сили регіону
А. Коваленко [7, с. 37]	Науково обґрунтоване і цілеспрямоване створення й упровадження комплексів виробничого обладнання, уніфікованих механізмів і процесів, регіоналізацію економічного розвитку, яка характеризується територіальними особливостями, зумовленою роллю регіону в поділі праці, наявністю природних ресурсів і можливостями їх залучення в економічні процеси та виявляється за допомогою адаптації механізмів державного регулювання розвитку інноваційної сфери, що передбачає розробку програм регіонального розвитку й удосконалення промислового виробництва, пошуку нових можливостей оптимізації використання природних ресурсів і впровадження нових видів техніки, матеріалів і устаткування	Природні ресурси
К. Матусяк [2, с. 17]	Публічно-приватний форум співпраці сфер бізнесу, місцевої та державної адміністрацій, науково-дослідних установ і навчальних закладів, а також неурядових організацій з метою активізації місцевих факторів зростання й ефективного використання наявних ресурсів	Наявні ресурси
О. Шичков [10, с. 128]	Економічна система з розвинутою інфраструктурою, що забезпечує взаємодії новаторів, інвесторів та товаровиробників конкурентоспроможної продукції (послуг)	Наявна інфраструктура
Л. Федулова, М. Пашута [9, с. 37]	Сукупність економічних агентів і видів діяльності, ресурсне забезпечення й інститути, а також необхідні між ними зв'язки для підвищення ефективності інноваційного процесу в регіоні	Інноваційний процес
Л. Яремко [12, с. 104]	Публічно-приватний форум співпраці бізнесу, регіональної адміністрації, органів місцевого самоврядування та держави, у якому беруть участь науково-дослідні, освітні установи, структури сприяння інноваційній діяльності та трансферу інновацій, а також недержавні організації, що надають можливість активізувати місцеві чинники збільшення та кращого використання наявного економічного потенціалу	Інноваційна діяльність та трансфер технологій

Джерело: узагальнено та систематизовано автором

розвиток регіонів в умовах інтеграційного вибору держави та становлення економіки знань.

Інтегруюча роль в ПІС належить державі й регіональним органам влади, які встановлюють правила функціонування системи, надають необхідну ресурсну підтримку, забезпечують єдність інституційних засад, інформаційного простору і правового середовища. На наш погляд, необхідно акцентувати увагу на системному характері поняття інтелектуально-інноваційної системи регіонів, коли інноваційний процес розглядається не як ланцюг однобічно спрямованих причинно-наслідкових зв'язків на шляху від НДДКР до інновацій, а як процес взаємодії і зворотних зв'язків між усім комплексом економічних, соціальних, політичних, організаційних та інших факторів, котрі зумовлюють створення інновацій. Це означає, що інноваційний процес є результатом складних взаємозв'язків між суб'єктами інтелектуально-інноваційної системи регіонів.

Висновки. Обґрунтовано, що ПІС не слід ототожнювати з національною інноваційною системою, хоч вона є стрижневою основою, завдяки якій здійснюється перетворюючий вплив на всю економіку країни через оптимізацію дії її підсистем. Ступінь обґрунтованості ПІС є одним із визначальних положень, що зумовлюють регіональний розвиток загалом, а результативність її функціонування – один із найважливіших параметрів соціально-економічної ефективності. При цьому визнано, що при декомпозиції завдань ПІС її необхідно розуміти як відкриту систему, пов'язану з іншими системами й підсистемами.

Набув подальшого розвитку понятійно-категоріальний апарат теорії розвитку продуктивних сил і регіональної економіки за рахунок авторського трактування поняття: інтелектуально-інноваційна система як сукупність взаємопов'язаних, локалізованих на певній території підсистем (формування, генерації, освоєння знань і дифузії інновацій), органів регі-

онального управління та інститутів, які зумовлюють активізацію інноваційного процесу й забезпечують безперервно повторювальні процеси створення, нарощення та розвитку інтелектуального потенціалу регіонів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бережная В.И. Региональные проблемы инновационного развития : [монография] / В.И. Бережная, Е.А. Михуринская, Е.А. Смирнова. – Симферополь : ИТ «АРИАЛ», 2012. – 226 с.
2. Бонковські А. Інструменти підтримки інноваційності малих і середніх підприємств: досвід Польщі та Європейського Союзу / А. Бонковські, М. Клепка, К. Матусяк, Є. Стшелец, К. Засядли. – Познань/Київ, 2005. – 185 с.
3. Брикова І.В. Венчурне фінансування як ключовий механізм комерціалізації інновацій в межах регіональної інноваційної системи / І.В. Брикова // Актуальні проблеми розвитку регіону : [науковий збірник] – Вип. 3., 2007. – Т. 2 – С. 322–328.
4. Гузырь В.В. Национальная инновационная система и инновационная экономика: проблемы построения и развития / В.В. Гузырь // Томский поли технического университет. – 2006. – № 5. – С. 44–55.
5. Демченко В.В. Проблеми формування інституційного середовища інноваційного розвитку регіонів / В.В. Демченко // Регіональна економіка. – 2008. – № 2. – С. 59–69.
6. Иванов В.В. Национальные инновационные системы: опыт формирования и перспективы развития / В.В. Иванов. – М. : Доброе слово, 2007. – 150 с.
7. Коваленко А.О. Інноваційний тип розвитку продуктивних сил України / А.О. Коваленко // Продуктивні сили і регіональна економіка : [збірник наукових праць] : у 2 ч. – К. : РВПС України НАН України, 2002. – Ч. 1. – 2002. – С. 36–43.
8. Поручник А. Регіональна інноваційна система як основа підвищення міжнародного конкурентного статусу національних регіонів / А. Поручник, І. Брикова // Міжнародна економіка. – 2006. – № 5. – С. 134–172.
9. Федуллова Л.І. Розвиток національної інноваційної системи України / Л.І. Федуллова, М.Т. Пашута // Економіка України. – 2005. – № 4(521). – С. 35–47.
10. Шичков А.Н. Экономика и менеджмент инновационных процессов в регионе : [монография] / А.Н. Шичков. – М. : ИД «Финансы и кредит», 2008. – 360 с.
11. Шкурупій О.В. Інтелектуальний капітал в умовах становлення індустріального суспільства: імперативи глобального економічного розвитку та орієнтири для України : [монография] / О.В. Шкурупій. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2010. – 303 с.
12. Яремко Л.А. Регіональна інноваційна система / Л.А. Яремко // Регіональна економіка. – 2006. – № 3. – С. 103–112.
13. Carlsson B., Stankiewicz R. On the nature, function and composition of technological systems / B. Carlsson, R. Stankiewicz // Journal of Evolutionary Economics. – 1991 (1). – P. 93–118.
14. Cooke P. Regional Innovation Systems, Clusters, and the Knowledge Economy / P. Cooke / Industrial and Corporate Change. – 2001, 10(4): 945–74.
15. Howells J. (1999), «Regional Systems of innovation?», in Archibudzi D., Howells J. and Michie J. (Eds) Innovation policy in a global economy. Cambridge University Press, Cambridge, 67–93.
16. Lambooy J., Boschma R. Evolutionary Economics and Regional Policy / J. Lambooy, R. Boschma / The Annals of Regional Science, 2001. – 35. – P. 113–131.
17. Lundvall B.-A. National innovation system: towards a theorem of innovation and interactive learning / B.-A. Lundvall. – London : Printer Publishers, 1992. – 342 p.
18. Nelson R. The national system of innovation: a comparative study / R. Nelson. – Oxford: Oxford university press, 1993. – 541 p.

УДК 338.43-049.5

Харлан Є.А.
здобувач кафедри менеджменту
Черкаського державного технологічного університету

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В РИНКОВИХ УМОВАХ

У статті розкрито зміст ринкового механізму як сукупності ринків, що спеціалізуються на виробництві певних товарів, та окреслено теоретичні засади його регулювання. Визначено особливості регулювання й взаємодії сільського господарства і продовольчого ринку за умови державного впливу. Встановлено напрями регулювання ринкового механізму для подальшого розвитку продовольства та вплив аграрної реформи на забезпечення продовольчої безпеки країни.

Ключові слова: продовольча безпека, ринковий механізм, агропромисловий комплекс, сільське господарство, продовольчий ринок, ціна.

Харлан Е.А. ОСОБЕННОСТИ РЕГУЛИРОВАНИЯ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В УСЛОВИЯХ

В статье раскрыто содержание рыночного механизма как совокупности рынков, которые специализируются на производстве определенных товаров, и очерчены теоретические основы его регулирования. Определены особенности регулирования и взаимодействия сельского хозяйства и продовольственного рынка при условии государственного воздействия. Установлено направления регулирования рыночного механизма для дальнейшего развития продовольствия и влияние аграрной реформы на обеспечение продовольственной безопасности страны.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, рыночный механизм, агропромышленный комплекс, сельское хозяйство, продовольственный рынок, цена.

Harlan E.A. PECULIARITIES OF REGULATION OF FOOD SECURITY IN MARKET CONDITIONS

The article reveals the content of the market mechanism as a set of markets, specializing in the production of certain goods and outlines the theoretical basis of its regulation. The features of the regulation and interaction of agriculture and food market subject to government influence. Established areas of regulation of the market mechanism for the further development of the food and the impact of agrarian reform on food security.

Keywords: food security, market mechanism, agribusiness, agriculture, food market, price.

Постановка проблеми. Вирішення проблем продовольчої безпеки забезпечується розвитком агропромислового комплексу. До цього часу виробництво

сільськогосподарської продукції перебуває не на належному рівні забезпеченості. Проте останніми роками спостерігається позитивна тенденція. З цього